

УДК 159.922

Володимир Миколайович ФІЛОНЕНКО,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри соціології та психології факультету № 6;
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2662-1705>;

Ольга Юріївна ШИДИЧ,

студентка 2 курсу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ

СУБ'ЄКТИВНА ОЦІНКА МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ З РІЗНИМ СОЦІОМЕТРИЧНИМ СТАТУСОМ

Обґрунтовано актуальність досліджень міжособистісних відносин у підлітковому середовищі. Проаналізовано показники складових суб'єктивної оцінки міжособистісних взаємовідносин в осіб підліткового віку з різним соціометричним статусом.

Ключові слова: підлітковий вік, міжособистісні відносини, соціальний статус.

У наш час міжособистісні відносини підлітків залишаються однією з актуальних тем у дослідженнях науковців гуманітарного профілю. Підлітковий вік є найбільш суперечливим, що зумовлено його кризовим та перехідним характером, що також підтверджується в багатьох наукових працях психологів. Підлітковий вік завжди розглядається як період великих зрушень, змін, швидкоплинних змін не тільки в емоційній сфері, а й в усій психічній структурі особистості підлітка. Саме в цей період індивід переходить на якісно новий ступінь свого розвитку, тобто переходить з положення «дитина» в положення «дорослий» та певний час перебуває у статусі маргінальної особистості, яка належить двом культурам [1].

На думку Б. Г. Ананьєва, Л. С. Виготського, Є. І. Ільїна, Я. Л. Коломінського та інших вітчизняних психологів, міжособистісні відносини дитини відіграють роль засобу вивчення та освоєння світу, а дорослий виступає у ролі посередника. Р. Літвінов висунув теорію про можливість створення моделей поведінки особистості в різних ситуаціях. Автором було запропоновано використання поняття «статус» для побудови цих моделей. Статус – це положення суб'єкта у системі відносин між людьми, що визначає його права, обов'язки та привілеї. Одними з найважливіших характеристик статусу є авторитет та престиж, що відображає ступінь визнання досягнень особи оточуючими.

Стосовно системи групових відносин, необхідно враховувати внутрішні упередження самої людини, тобто особисте суб'єктивне сприйняття себе, свого статусу, оцінку свого становища, повагу до себе з боку інших учасників колективу, свій авторитет і ступінь свого впливу на оточуючих.

Представники іноземної психології також досліджували проблеми відносин між людьми. Ерік Берн у рамках трансактного аналізу мав цікавий підхід до структурного опису взаємодій. Він пропонував розглядання дій учасників відносин за допомогою регулювання їх позицій. Кожен учасник взаємодії займає одну з трьох позицій – Дитина, Дорослий та Батько. Такі позиції є психологічним описом певних стратегій взаємодії, наприклад позиція Дитини визначається як «Хочу!», у той час як позиція дорослого – «Треба!», а Дорослий поєднує «Хочу» та «Треба» [2].

Насамперед міжособистісні відносини – це сукупність взаємодій між людьми. Вони засновані переважно на зв'язках, що існують між членами суспільства завдяки різним видам спілкування. Не виникає сумнівів у тому, що міжособистісні відносини мають велике суб'єктивне та фундаментальне значення для особистості. Саме тому це питання має не аби яку популярність серед психологів різноманітних напрямів, таких як біхевіоризм, психоаналіз, трансактний аналіз, когнітивна та гуманістична психологія. Однак є напрямок, який становить виключення – у культурно-історичному напрямі відносини між людьми не були прицільно розглянуті та вивчені, не зважаючи на те, що де-інде все ж згадувалися [3].

Підлітковий вік – це етап розвитку людини між дитинством і дорослістю, під час якого найбільш інтенсивно відбувається розвиток людини, як особистості, становлення характеру особистості. Саме на підлітковий період припадає основний етап формування міжособистісних взаємин. Вивчаючи підлітків, не можна не звернути увагу на їхнє найближче оточення, і через призму міжособистісних відносин, його мікросоціуму, можна глибше зрозуміти проблеми підростаючої особистості та коріння її персоніфікації. Підлітку стає важливий його соціальний статус у колективі своїх однолітків, наявність їх підтримки. При цьому навчальна діяльність вже не є провідною, оскільки на перше місце виходить інтимно-особистісне спілкування. Необхідність самовизначення, як професійного, так і особистісного стає відмітною рисою цього віку [1].

Метою роботи є вивчення особливостей міжособистісних відносин старших школярів з різним соціометричним статусом. Загальна вибірка досліджуваних складала 47 респондентів. За допомогою

Методика «Социометрия» Я. Морено респондентів було розподілено на дві групи: група № 1 – популярні підлітки та група № 2 – знехтувані підлітки.

За допомогою методики суб'єктивної оцінки міжособистісних відносин С. В. Духновського ми визначили, як рівні напруженості, конфліктності та агресії у стосунках впливають на соціометричний статус підлітка у групі. Так у групі № 1 переважають показники за шкалою агресивності у стосунках, а в групі № 2 переважають показники за шкалами напруженості, відчуженості на конфліктності у стосунках. Підлітки з високими показниками за шкалою агресивності схильні до прагнення підпорядкувати собі інших, домінувати над ними, експлуатувати, отримати контроль, владу над іншими людьми, проявляти різкість, грубість у відносинах (як у вербальній, так і в невербальній формі), до директивності в поведінці. Для осіб з високим рівнем напруженості є характерним захопленість думками про відносини, дистанційованість від оточення, емоційна нестійкість, відчуття збентеження. Під час взаємодії підлітки, що мають високий показник конфліктності, часто орієнтуються на власні інтереси, прагнуть нав'язати іншим бажане для себе рішення, відкрито борються за реалізацію та відстоюють власні інтереси.

Таким чином, отримані дані свідчать про те, що чим вище рівень напруженості та відчуженості особистості підлітків у взаємовідносинах, тим нижчий соціальний статус вони мають у групі.

Список бібліографічних посилань

1. Токарева Н. М., Шамне А. В., Макаренко Н. М. Сучасний підліток у системі психолого-педагогічного супроводу : монографія Кривий Ріг, 2014. 312 с.
2. Мелибруда Е. Я-ты-мы. Психологические возможности улучшения общения / пер. с польск. Е. В. Новиновой ;вступ. слово и общ. ред. А. А. Бодалёва и А. Б. Добровича. М. : Прогресс, 1986. 254с.
3. Хухлаева О. В. Психология подростка. М. : Академия, 2004. 160 с.

Одержано 17.03. 2019

Обоснована актуальность исследований межличностных отношений в подростковой среде. Проанализированы показатели составляющих субъективной оценки межличностных взаимоотношений у лиц подросткового возраста с разным социометрическим статусом.

Ключевые слова: подростковый возраст, межличностные отношения, социальный статус.